

**РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ЗАШТИТНИК ГРАЂАНА
Београд**

**ПОСЕБАН ИЗВЕШТАЈ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА
О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ БУГАРСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМА
- ПРАВО НА УПИС ЛИЧНОГ ИМЕНА НА БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ И ПИСМУ -**

Београд, септембар 2021.

Издавач
Заштитник грађана

За издавача
мр Зоран Пашалић

Уредник
Слободан Томић

Тираж
70

Година издавања
2021.

Прелом и штампа
„Донат Граф“ д.о.о, Београд

ПОСЕБАН ИЗВЕШТАЈ
ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА
О СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ
БУГАРСКОГ ЈЕЗИКА И ПИСМА

- ПРАВО НА УПИС ЛИЧНОГ ИМЕНА
НА БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ И ПИСМУ -

Београд, септембар 2021.

*Извештај припремила Драгана Вујков, самостална саветница
у Сектору за права припадника националних мањина
и осталих мањинских права и слобода Заштитника грађана*

Извештај је припремљен уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији.
Ставови изречени у извештају припадају искључиво ауторима
и не представљају нужно званичан став Мисије ОЕБС-а.

САДРЖАЈ

УВОД	7
МЕТОДОЛОГИЈА	11
БУГАРСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО У ЈЕДИНИЦАМА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ У КОЈИМА ЈЕ У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ	13
Општина Босилеград	13
Општина Димитровград	16
Град Панчево Насељено место Иваново	18
Општина Бабушница Насељена места Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Јасенов Дел и Нашушковица	20
ПРАВО НА ИЗБОР И УПОТРЕБУ ЛИЧНОГ ИМЕНА НА БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ И ПРЕМА ПРАВОПИСУ ТОГ ЈЕЗИКА НА ТЕРИТОРИЈИ ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА У КОЈИМА БУГАРСКИ ЈЕЗИК НИЈЕ У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ	21
Град Пирот	21
Општина Сурдулица	23
Град Врање	24
ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ САВЕТА БУГАРСКЕ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ	25
Овлашћења у области службене употребе језика и писма	25
ЗАКЉУЧЦИ	27
ПРЕПОРУКЕ	31
МИШЉЕЊЕ	32
ПРИЛОГ – ПРАВНИ ОКВИР	33
Службена употреба језика и писма	33
Лично име	37

УВОД

Бугари су једна од најбоље интегрисаних националних мањина у Републици Србији, која остварује право на службену употребу бугарског језика и писма, право на образовање на матерњем језику, одржавање веза са матицом, право на очување културних посебности и право на информисање на матерњем језику. Припадници бугарске националне мањине имају изабране своје представнике у Националном савету бугарске националне мањине¹. Седиште Националног савета је у општини Босилеград.

Према Попису становништва из 2011. године, у Републици Србији живи 18.543 припадника бугарске националне мањине што чини 0,26% укупне популације. Највећи број Бугара живи у Босилеграду и Димитровграду те је сходно томе и бугарски језик уведен у службену употребу у тим општинама. Мањи број припадника бугарске националне мањине живи у АП Војводини, граду Панчеву, где је услов за увођење бугарског језика у службену употребу испуњен у насељеном месту Иваново. Од 2019. године бугарски језик и писмо уведен је у службену употребу у општини Бабушница, у насељеним местима: Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Јасенов Дел и Нашушковица.

Сагласно важећим правним прописима увођење језика националне мањине у службену употребу на територији јединице локалне самоуправе у искључивој је надлежности саме локалне самоуправе. Према члану 11. Закона о локалној самоуправи² и члану 11. став 1. Закона о службеној употреби језика и писама³, општина утврђује језике и писма националних мањина који су у службеној употреби на њеној територији. Службена употреба мањинских језика и писама утврђује се статутом општине⁴ који доноси скупштина општине⁵.

Право на службену употребу језика и писма је једно од најважнијих права за припаднике националних мањина због мноштва разлога и оно је

¹ Члан 29. Закона о националним саветима националних мањина („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009, 20/2014 – одлука УС, 55/2014 и 47/2018).

² „Сл. гласник РС“, бр. 129/2007, 83/2014 – др. закон, 101/2016 – др. закон и 47/2018.

³ „Сл. гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.

⁴ Члан 11. став 2. Закона о службеној употреби језика и писама.

⁵ Члан 32. тачка 1. Закона о локалној самоуправи.

међународним и националним правним актима гарантовано припадницима националних мањина. Анализирајући правни оквир, може се констатовати да је Република Србија усвојила правне прописе који предвиђају и гарантују његово остваривање у складу са највишим међународним актима и стандардима. Такође, истраживања која је Заштитник грађана спровео у претходним годинама показују да је, осим унапређења нормативног оквира, дошло и до унапређења поступања надлежних органа и уједначавања праксе у области службене употребе језика и писама националних мањина.

Разлози због којих је Заштитник грађана спровео истраживања о остваривању права на службену употребу албанског језика и писма 2017. године и мађарског језика и писма 2018. године у знатној мери се разликују од разлога за израду овог Посебног извештаја.

Наиме, Заштитник грађана је претходних година примио већи број притужби припадника албанске и мађарске националне мањине⁶ који су указивали на повреде права на службену употребу свог језика и писма. Такође, припадници ових заједница су у притужбама посебно указивали на проблеме с којима се суочавају у оним локалним самоуправама у којима језик мањине није у службеној употреби, а приликом подношења захтева да лично име упишу на језику и писму националне мањине којој припадају иако право на упис личног имена у матичним књигама превазилази концепт службене употребе језика и писама и остварује се на читавој територији Републике Србије, као и право да им се изда исправа у којој је лично име исписано на том језику и писму.

Заштитник грађана је кроз притужбе и поступке које је водио претходних година утврдио да у одређеним локалним самоуправама није прављена разлика између права на службену употребу језика и писма и права на упис личног имена на језику и писму националне мањине. Тако је у појединим случајевима, право припадника националне мањине да упише своје лично име на језику и писму националне мањине у основном или накнадном упису, условљавано тиме да ли је тај језик у службеној употреби на територији локалне самоуправе у којој се подноси захтев.

Не треба занемарити чињеницу да је право на лично име важан сегмент очувања идентитета сваког појединца, укључујући и припаднике националних мањина, те је потребно континуирано радити на информисању припадника националних мањина о значају и начину остваривања овог права. Подједнако је важно унапредити рад запослених у матичним службама и

⁶ Видети више: „Посебан извештај о службеној употреби албанског језика и писма са препорукама“ (<https://www.pravamanjina.rs/attachments/article/691/Poseban%20izvestaj%20zastitnika%20gradjana%20o%20sluzbenoj%20upotrebi%20albanskog%20jezi...%20SRB.pdf>) и „Посебан извештај о службеној употреби мађарског језика и писма са препорукама“ ([https://www.pravamanjina.rs/attachments/article/697/Poseban%20izvestaj%20\(srpski\).pdf](https://www.pravamanjina.rs/attachments/article/697/Poseban%20izvestaj%20(srpski).pdf))

тима предупредити пропусте који могу бити последица незнања и/или недостатка капацитета локалних самоуправа у вези са уписом личног имена у службене евиденције.

Такође, не треба заборавити ни то да од такозваног основног уписа, односно уписа у матичне књиге рођених, зависи даље остваривање овог права. Да би припадник националне мањине остварио право на упис личног имена у изворном облику у личну карту, неопходно је да достави извод из матичне књиге рођених и уверење о држављанству у којима је лично име уписано и у изворном облику, и да захтева да му се у образац личне карте упише лично име на исти начин. Наведени пример најбоље осликава изузетну важност правилног основног уписа у матичне књиге рођених.

Право на лично име је једно од права које је уздигнуто на ниво Уставом загарантованог људског права. Устав Србије прокламује да су избор и коришћење личног имена и имена своје деце слободни. За припаднике националних мањина Устав садржи додатну гаранцију права на коришћење свог имена и презимена на свом језику. Истовремено, право да се лично име упише у службене евиденције на језику и писму националне мањине није условљено тиме да је језик националне мањине уведен у службену употребу. Право да лично име упишу на језику и писму мањине којој припадају и да им се изда јавна исправа са оваквим уписом, припадници националних мањина остварују на целој територији Републике Србије.

Један од најважнијих предуслова за остваривање права на службену употребу језика и писма и права на упис личног имена, осим кадровских капацитета јединица локалне самоуправе, њихових финансијских могућности и техничких услова, јесте степен информисаности самих припадника националних мањина о овим правима.

Управо је обавештеност или необавештеност грађана о наведеним правима један од кључних разлога за одлуку Заштитника грађана да спроведе истраживање о службеној употреби бугарског језика и писма. С обзиром на чињеницу да су се Заштитнику грађана током претходних година, у већем или мањем броју, обраћали припадници готово свих националних мањина који имају језик уведен у службену употребу, а да припадници бугарске националне мањине нису уопште подносили притужбе у овој области, Заштитник грађана је одлучио да провери да ли се ова права остварују у складу са законом.

Мали број обраћања припадника бугарске националне мањине био је сигнал Заштитнику грађана да прикупи податке са терена, провери праксу надлежних општинских служби и обави разговоре са представницима Националног савета бугарске националне мањине и запосленима у овим општинама како би предупредио могуће проблеме на које је раније наишао у овој области.

Заштитник грађана је настојао и да сагледа колико су припадници бугарске националне мањине информисани о својим правима у вези са службеном употребом језика и писма, односно да ли су грађанима из бугарске заједнице доступне информације о праву да користе свој језик пред органима управе, да им се лично име упише на језику националне мањине, као и да им се издају документа и акти на бугарском језику.

У овом извештају, Заштитник грађана се посебно бавио правом на коришћење бугарског језика и писма пред органима локалне самоуправе, вођењем управног поступка, правом на упис личног имена на бугарском језику и писму, као и правом да се изврши упис презимена у женском облику са одговарајућим суфиксом, у складу са правописом бугарског језика.

Извештај сагледава и степен обучености здравствених радника да обаве електронску пријаву рођења детета, када су родитељи припадници националних мањина и желе да искористе право да упис изврше на језику националне мањине.⁷

Такође, извештај садржи и податке о истицању табли, односно исписивању назива места и других географских назива, назива тргова и улица, назива органа на бугарском језику и писму.

Питање изјашњавања о националној припадности није директно било тема овог истраживања, али у разговорима у појединим локалним самоуправама добијене су и информације о упису податка о националној припадности у матичну књигу рођених.⁸

Без информација које су представници Националног савета бугарске националне мањине изнели у разговору са Заштитником грађана тешко би било објективно сагледати разлоге због којих се право на употребу бугарског језика и писма пред локалним органима и право на упис личног имена на језику ове мањине не користе у довољној мери. Због тога дугујемо посебну захвалност Националном савету бугарске националне мањине.

⁷ Пројекат „Бебо, добродошла на свет“ омогућио је да здравствене установе које су технички опремљене за примену система електронске пријаве издају пријаве рођења детета на обраци и на начин који је прописан подзаконским актом.

⁸ Члан 45а Закона о матичним књигама („Сл. гласник РС“, бр. 20/2009, 145/2014 и 47/2018).

МЕТОДОЛОГИЈА

За потребе израде овог извештаја Заштитник грађана је користио већ установљену методологију прикупљања података приликом израде посебних извештаја о остваривању права на службену употребу албанског и мађарског језика и писма. Подаци за потребе израде овог извештаја прикупљени за период од 1. јануара 2019. до 1. маја 2021. године.

Заштитник грађана је израдио упитник који је послат на адресе седам јединица локалне самоуправе: Босилеград, Димитровград, Пирот, Сурдулица, Врање, Бабушница и Панчево.

Питања су састављена у циљу сагледавања доследне примена закона и то у погледу вођења управног поступка на бугарском језику пред органима локалне самоуправе, уписа личног имена на бугарском језику и броја захтева за упис. Прикупљени су и подаци о броју захтева за накнадни упис личног имена, али и о упису презимена у женском облику са одговарајућим суфиксом А, у складу са правописом бугарског језика. Такође, питања су обухватила и податке о издавању решења и других аката на бугарском језику.

Прикупљени су и подаци о капацитетима у локалним самоуправама за правилну примену Закона о службеној употреби језика и писма, са посебним освртом на податак о броју запослених у локалним самоуправама који познају бугарски језик и писмо.

Упитници достављени јединицама локалне самоуправе у којима бугарски језик није уведен у службену употребу нису садржали питања која се односе на употребу овог језика пред органима управе већ само питања која се односе на упис личног имена на језику националне мањине.

У оквиру истраживања организоване су посете у пет јединица локалне самоуправе⁹ и том приликом су обављени разговори са начелницима општинских/градских управа, матичарима и запосленима у породилиштима на пословима пријаве рођења детета. Критеријум за одабир јединица локалне самоуправе у којима ће бити обављене посете, осим оних у којима је бугарски језик у службеној употреби, био је и податак о градовима/општинама у којима се највише порађају припаднице бугарске националне

⁹ Босилеград, Димитровград, Пирот, Сурдулица и Панчево.

мањине.¹⁰ Имајући у виду да је реална процена да припаднице бугарске националне заједнице користе услуге породилишта која су ближа општинама на југоистоку државе, обављени су разговори и са начелницима градских/општинских управа, матичарима и запосленима у породилиштима на пословима пријаве рођења детета у Сурдулици и Пироту, као и у Панчеву.

У општинама у којима је бугарски језик у службеној употреби извршено је и прикупљање података о испуњавању законом прописане обавезе да се табле са називима органа и други јавни натписи, као и називи насеља, улица и тргова исписују двојезично, на српском језику и ћириличком писму и бугарском језику и писму.

Посебан састанак организован је са председником и члановима Националног савета бугарске националне мањине.¹¹

¹⁰ Податак добијен од Националног савета бугарске националне мањине.

¹¹ Подаци у вези са службеном употребом бугарског језика и писма које је припремио Национални савет бугарске националне мањине саставни су део овог извештаја.

БУГАРСКИ ЈЕЗИК И ПИСМО У ЈЕДИНИЦАМА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ У КОЈИМА ЈЕ У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ

Општина Босилеград

Према подацима које је Општина Босилеград доставила Заштитнику грађана¹², без обзира на чињеницу да у овој општини живи већински бугарско становништво¹³, није било захтева за вођење управног поступка на бугарском језику и писму у периоду од 1. јануара 2019. до 1. маја 2021. године.

Посебно је значајно истаћи да сви запослени у Општинској управи познају бугарски језик и писмо и да се бугарски језик најчешће користи у усменом обраћању, како би се странка информисала о неком свом праву или обавези, или околностима случаја. Према наводима представника Општине Босилеград ни ранијих година странке нису истицале захтев да се поступак води на језику националне мањине.

Поређења ради, према подацима које је Заштитник грађана прикупио у области остваривања права на службену употребу мађарског језика и писма, а у средини у којој ова национална мањина чини већинско становништво, поднет је велики број оваквих захтева. Тако је, на пример, Сента имала највећи број захтева за вођење управног поступка на мађарском језику и писму у 2017. години, чак 555 захтева.¹⁴

Претпоставка да се у срединама где национална мањина чини већину становништва право на коришћење матерњег језика учестало користи, у случају бугарског језика показала се као нетачна. Према изјавама, представника Општинске управе, припадници бугарске националне мањине не препознају потребу да користе бугарски језик у поступцима јер добро познају српски језик, а усмена појашњена на бугарском језику могу да добију од сваког

¹² Допис Општинске управе Босилеград од 6. маја 2021. године. Посета општини обављена 22. јуна 2021. године.

¹³ Према Попису становништва из 2011. године у Босилеграду живи 71.83% Бугара, односно 5.839 становника који су се изјаснили као Бугари.

¹⁴ Према последњем попису становништва, мађарско становништво чини 79% становника општине Сента.

запосленог у Општинској управи. Обезбеђено је издавање двојезичних образаца и решења, али у извештајном периоду није било ни ових захтева.

Имајући у виду да Заштитник грађана није имао притужбе грађана бугарске националности да не могу да остваре права у области службене употребе језика и писма, у разговору са представницима локалне власти било је важно утврдити да ли су грађани довољно информисани о правима која су им гарантована у овој области. Сви запослени у Општинској управи, као и представници Националног савета бугарске националне мањине са којима је Заштитник грађана обавио разговор приликом теренске посете, сматрају да су грађани информисани о својим правима.

Саговорници са којима је разговор обављен сматрају да странке не виде значај нити потребу да поступак воде на бугарском језику, а да се овакав захтев истиче углавном у ситуацији када су странкама потребна документа због одласка у иностранство, у овом случају у Републику Бугарску.

Будући да на територији општине Босилеград нема породилишта није било захтева за упис личног имена уопште, па тако ни на бугарском језику и писму. У извештајном периоду се не бележе ни захтеви за упис деце која су рођена ван породилишта односно у домаћинствима на територији општине Босилеград. Најчешће се порођаји обављају у најближем породилишту, у општини Сурдулица.

Када је у питању накнадни упис личног имена на бугарском језику и писму, такође није било захтева, а што се тиче додатне документације која се тражи од странке да приложи у овом поступку не тражи се ништа осим писаног захтева странке¹⁵.

Посебно значајно питање у вези са остваривањем права на упис личног имена на бугарском језику је питање уписа женског облика презимена, односно да се приликом закључења брака уважи захтев невесте да, када одлучи да узме презиме супруга, презиме буде у женском роду, према правилима бугарског језика. Исто се односи и на питање уписа презимена женског детета у матичну књигу рођених. Питање уписа презимена у женском облику, са одговарајућим суфиксом, у случају бугарског језика слова А, је ранијих година било предмет и поступака Заштитника грађана, али и питање које је било тема билатералних односа двеју држава, Републике Србије и Републике Бугарске.

У првом истраживању које спровео у области службене употребе језика и писама националних мањина¹⁶, Заштитник грађана је, између осталог

¹⁵ Изводе и исправе које се воде у службеним евиденцијама, орган управе прибавља по службеној дужности.

¹⁶ Остваривање права на службену употребу језика и писама националних мањина у Републици Србији.

прикупио податке од националних савета бугарске, словачке, македонске и чешке националне мањине који су указали да грађани, припадници ових мањина, не могу да остваре право уписа личног имена према језику и правопису мањине којој припадају. Тада су матичне службе одбијале њихове захтеве за упис у складу са правилима ових језика, када женски облик презимена садржи одређени суфикс (најчешће *А* или *Ска*) по коме се разликује од мушког облика истог презимена.

Истраживање о остваривању права на службену употребу језика које је Заштитник грађана спровео 2009/2010. године показало је да су у остваривању права припадника националних мањина на коришћење личног имена, у пракси били приметни бројни недостаци који се односе на немогућност уписивања презимена у женском облику, у складу са правописом ових језика националних мањина.

Право да се презиме упише у женском облику у Босилеграду искоришћено је 14 припадница бугарске националне мањине у периоду за који су прикупљани подаци. Може се констатовати да припаднице бугарске националне мањине знају да имају право да презиме упишу у женском облику. Према подацима које изнео матичар у Општини Босилеград, приликом закључења брака, невесте се усмено обавештавају о овом праву, али се оно ипак ретко користи.

Како је већ наглашено, обезбеђена је двојезична израда службених аката, а посебно је то видљиво код јавних натписа. И поред ограниченог буџета, израђене су двојезичне табле са натписима улица које су замениле дотадашње.

У општини нису истакнута обавештења о правима из области службене употребе језика и писма, као ни о праву на упис личног имена на језику и писму националне мањине, али саговорници истичу да су странке о овим правима усмено информисане.

ОПШТИНА ДИМИТРОВГРАД

На територији општине Димитровград у службеној употреби су српски језик и ћирилично писмо и бугарски језик и ћирилично писмо (члан 6. Статута¹⁷), а велики број становника према Попису становништва из 2011. године чине припадници бугарске националне мањине¹⁸.

Према подацима које је Општинска управа Димитровград доставила Заштитнику грађана¹⁹ ни у овој општини није било захтева да се управни поступак води на бугарском језику и писму, а као и у Босилеграду, сви запослени познају бугарски језик и писмо. Тачно 43 запослена познају бугарски језик, али је локална самоуправа предвидела и буџетска средства за потребе ангажовања професионалних преводилаца.

На састанку са начелником Општинске управе и матичарима изнети су слични разлози као и у Босилеграду за то што нема захтева да се поступци воде на бугарском језику, иако већину становништва чине Бугари. Наиме, саговорници сматрају да становници Димитровграда одлично говоре српски језик и да немају потребе да у поступцима користе бугарски. Такође, истиче се и то да чак ни у случајевима када су им документи потребни ради одласка у иностранство, односно Републику Бугарску, грађани не траже од општине двојезичне обрасце, већ самостално преводе документа.

Представници Општинске управе истакли су и то да је специфичност Димитровграда и то што се на територији општине говори шопским дијалектом бугарског језика те да и то може бити један од разлога зашто се не истичу захтеви да се поступци воде на бугарском језику и писму.

У општини Димитровград, такође, нема породишта те сходно томе нема ни захтева за упис личног имена. Најчешће се порођаји обављају у најближем породишту, у Пироту.

Када је у питању накнадни упис личног имена на бугарском језику и писму ситуација је другачија па је у извештајном периоду забележено 11 уписа личног имена на бугарском језику и писму, што указује на то да су грађани ипак свесни овог права и, донекле, о његовог значаја за питање идентитета припадника националних мањина. Од странке се не тражи никаква додатна документација у овом поступку осим писаног захтева.²⁰

За разлику од Босилеграда, у Димитровграду у извештајном периоду

¹⁷ „Сл. лист Општине Димитровград“, бр. 7/18.

¹⁸ Према Попису становништва из 2011. године у Димитровграду живи 53.50% Бугара, односно 5.413 становника се изјаснило као Бугари.

¹⁹ Допис Општинске управе Димитровград од 24. маја 2021. године. Посета општини обављена је 23. јуна 2021. године.

²⁰ Извод из матичне књиге рођених и уверење о држављанству прибављају се по службеној дужности.

није било захтева да се презиме упише у женском облику, односно са одговарајућим суфиксом А. Представници Општинске управе сматрају да припаднице бугарске националне мањине једноставно нису заинтересоване да користе ово право, али да знају да га имају. Такође, истичу да су матичари упознати са процедуром уписа личног имена на језику и писму националне мањине.

На основу достављених података и теренске посете, може се констатовати да генерално не постоји велико интересовање да се ова права припадника бугарске националне мањине остварују пред органима локалне самоуправе, а посебно право на вођење поступка на бугарском језику и писму. Такође, стиче се утисак да значај службене употребе језика и писама националних мањина није довољно промовисан у локалној средини упркос бројности припадника бугарске мањине у овом делу Србије.

Ни у општини Димитровград нису истакнута обавештења о правима из области службене употребе језика и писма, као ни о праву на упис личног имена на језику и писму националне мањине, али саговорници истичу да су странке о овим правима усмено информисане.

Када је реч о постављању двојезичних табли са називима улица, у општини истичу да им недостају финансијска средства потребна за замену свих табли, али и то да је питање промене назива улица често и питање дневно-политичке расправе, те да се често предлози усаглашавају дужи временски период.

ГРАД ПАНЧЕВО

Насељено место Иваново

Трећа локална самоуправа у којој је бугарски језик и писмо у службеној употреби је град Панчево, тачније насељено место Иваново. На територији града у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо (члан 3. Статута).

Поред српског језика и ћириличног писма, на територији насељених места у службеној употреби су и језици и писма националних мањина, и то: **на територији насељеног места Иваново у службеној употреби су и бугарски језик и писмо и мађарски језик и писмо.**²¹

У насељеном месту Иваново где је бугарски језик уведен у службену употребу, према Попису становништва из 2011. године живи 501 припадник бугарске националне мањине, односно 27,14% становништва се изјаснило као Бугари.

Према подацима које је Градска управа Панчево доставила Заштитнику грађана²², није било захтева за остваривање ниједног права за које су прикупљани подаци. Тачније, у току извештајног периода није било захтева за вођење управног поступка на бугарском језику, као ни захтева за издавање двојезичних образаца. Такође, није било ниједног захтева за упис, основног или накнадног, личног имена на бугарском језику. До сада није било ни захтева да се презиме приликом закључења брака за невесту пише у женском облику, као ни приликом уписа рођења детета женског пола.

Представници Градске управе истичу да је матичар у Иванову припадник бугарске националне мањине, да познаје бугарски језик и писмо и да информисе усмено странке о могућности уписа личног имена и презимена у женском облику на бугарском језику, али да не постоји интересовање да се ова права остваре. На састанку са начелником Градске управе града Панчева и матичарима био је присутан и представник Месне заједнице насељеног места Иваново који је истакао да су становници Иванова добро информисани о правима која су им гарантована као припадницима националних мањина, али да не постоји интересовање да се ова права остварују. Овај став се односи како на припаднике бугарске мањине, тако и на друге националне мањине.

²¹ На територији насељеног места Банатско Ново Село у службеној употреби је и румунски језик и писмо; на територији насељеног места Јабука у службеној употреби је и македонски језик и писмо; на територији насељеног места Панчево, катастарска општина Војловица у службеној употреби је и мађарски језик и писмо.

²² Допис Градске управе града Панчева од 7. маја 2021. године. Посета Градској управи обављена је 25. јуна 2021. године.

Имајући у виду да на територији Панчева постоји породилиште разговор је обављен и са запосленима који раде на пословима електронске пријаве рођења детета и који су такође потврдили да приликом пријаве рођења детета није било захтева родитеља да се упис изврши на бугарском језику, као ни другим језицима националних мањина. Запослени који раде на пријави рођења детета упознати су са овим правом, добро познају процедуру и у случају подношења оваквог захтева од родитеља би тражили изјаву о испису личног имена на језику националне мањине.

Оно што је важно истаћи да на сајту Градске управе Панчева постоје информације у вези са уписом у матичну књигу рођених, али ова информација не садржи обавештење о правима које припадници националних мањина могу да остваре, односно о упису личног имена на језику и писму националне мањине.

Како је на територији града више језика националних мањина у службеној употреби дуги низ година, све табле, називи улица су истакнути у складу са Законом о службеној употреби језика и писма, двојезично, односно вишејезично.

ОПШТИНА БАБУШНИЦА

Насељена места Берин Извор, Вучи Дел, Звонце,
Ракита, Јасенов Дел и Нашушковица

Према Попису становништва из 2011. године у Бабушници живи 632 припадника бугарске националне мањине, односно 5,13% становништва. Имајући у виду да припадници бугарске националне мањине у овој општини не достижу потребан проценат од 15% становништва, предлог да се бугарски језик уведе у службену употребу на иницијативу Националног савета бугарске националне мањине јер у овим насељеним местима традиционално живе припадници ове националне мањине, је усвојен 2019.²³

Општина Бабушница је чланом 6. Статута општине²⁴ предвидела могућност увођења бугарског језика у службени употребу: „*На територији Општинске управе у службеној употреби је српски језик и ћирилично писмо. У насељеним местима: Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Јасенов Дел и Нашушковица, имена органа који врше јавна овлашћења, назив Општинске управе, тргова и улица и друштва и удружења, исписују се и на језику и писму бугарске националне мањине. У насељеним местима: Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Јасенов Дел и Нашушковица, где традиционално живе припадници бугарске националне мањине у равноправној службеној употреби може бити и језик и писмо бугарске националне мањине*“.

Према подацима које је Заштитник грађана добио у разговору са начелником општинске управе²⁵, а имајући у виду претходно наведено, до сада није било захтева за увођење поступака на бугарском језику, нити захтева за упис личног имена на бугарском језику и писму. Такође, имена органа који врше јавна овлашћења, назив општине, насељених места, тргова и улица у ових шест насељених места нису истакнути двојезично, већ су све табле још увек истакнуте само на српском језику и ћириличком писму.

На основу добијених података стиче се утисак да грађани у насељеним местима Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Јасенов Дел и Нашушковица још увек немају довољно сазнања о правима која могу да остваре у области службене употребе језика и да је потребно предузети додатне активности како би се ова права промовисала.

²³ Члан 11. став 6. Закона о службеној употреби језика и писама.

²⁴ Скупштина Општине Бабушница усвојила је Статут 26. фебруара 2019. године.

²⁵ Разговор са начелником Општинске управе обављен је 20. јула 2021. године.

ПРАВО НА ИЗБОР И УПОТРЕБУ ЛИЧНОГ ИМЕНА НА БУГАРСКОМ ЈЕЗИКУ И ПРЕМА ПРАВОПИСУ ТОГ ЈЕЗИКА НА ТЕРИТОРИЈИ ЛОКАЛНИХ САМОУПРАВА У КОЈИМА БУГАРСКИ ЈЕЗИК НИЈЕ У СЛУЖБЕНОЈ УПОТРЕБИ

ГРАД ПИРОТ

Према подацима које је Заштитник грађана добио од представника Националног савета бугарске националне мањине, највећи број порођаја припадника бугарске националне мањине обавља се у породицима у Пироту и Сурдулици (због географске близине општине Босилеград, у Сурдулици, Димитровград у Пироту), а одређени број порођаја и у Врању.

Због тога је Заштитник грађана одлучио да управо у овим градовима и општинама прикупи податке о броју захтева за упис личног имена на бугарском језику и писму, а посебно како би се уверио да ли запослени на овим пословима познају прописе у области права националних мањина, да ли је пракса уједначена, као и о томе да ли су припадницима националних мањина доступне информације да ово право могу да остваре у јединицама локалне самоуправе у којима бугарски језик није у службеној употреби.

Подаци које је Градска управа Пирот доставила Заштитнику грађана²⁶ показују да није било поднетих захтева за упис личног имена на бугарском језику и писму у матичне књиге рођених, као ни за накнадни упис. Такође, није било ни захтева невести да се презиме упише у женском облику, као ни захтева родитеља за упис презимена у женском облику приликом рођења детета женског пола.

Представници Градске управе града Пирота су истакли да сматрају да припадници бугарске националне мањине имају сазнања о праву уписа

²⁶ Допис Градске управе града Пирота од 11. маја 2021. године. Посета Градској управи Пирот обављена је 23. јуна 2021. године.

личног имена на матерњем језику, а да то сматрају због тога што иако нема ових захтева, истичу се захтеви уписа националне припадности у матичну књигу рођених. Као и у другим градовима и општинама, саговорници сматрају да је разлог за упис националне припадности, стицање другог држављанства, у овом случају Републике Бугарске.

Запослени у породицишту у Пироту истакли су да је у извештајном периоду било пријава рођења детета бугарске националности, што се види кроз упис податка о националној припадности у матичне књиге рођених, али су потврдили податке матичара да нико није поднео захтев за упис личног имена на бугарском језику и писму. Запослени на пријави рођења детета у породицишту упознати су са правом припадника националних мањина да се лично име упише на језику националне мањине и у случају кад би овакав захтев био поднет добро познају процедуру и од родитеља би тражили изјаву о називу личног имена на језику националне мањине.

Треба напоменути да је у изјашњењу које је Градска управа града Пирота доставила за потребе овог истраживања, наведено да се у поступку накнадног уписа личног имена на језику и писму националне мањине тражи од странке оверени превод извршен од стране овлашћеног судског тумача за бугарски језик.

С обзиром на чињеницу да није било захтева за накнадни упис личног имена на бугарском језику, Заштитник грађана није могао да утврди неправилност у поступању матичне службе, али уколико би се приликом евентуалних будућих захтева тражио оверен превод то би представљало неправилно и незаконито поступање. Представницима Градске управе Пирот је приликом посете указано на то да би овакво поступање било у супротности са законом и установљеном праксом да се приликом оваквих захтева од странке тражи само писана изјава о личном имену на језику националне мањине.

Овакво излагање странака у поступку, додатним трошковима, могло би додатно да обесхрабри припаднике националне мањине да остварују право на упис личног имена на језику и писму националне мањине. Надлежни органи, посебно локалне самоуправе не треба да стављају додатне препреке пред странке и излажу их непотребним трошковима, већ да права припадника националних мањина промовишу и учине их видљивим у локалној заједници.

Обавештења о праву припадника националних мањина на упис личног имена на језику и писму националне мањине нису истакнута на огласној табли.

Општина Сурдулица

Како је већ наведено, припаднице бугарске националне мањине из Босилеграда најчешће се порађају у породилишту у Сурдулици због близине ове општине. Према подацима које је Општинска управа Сурдулица доставила у одговору на упитник²⁷ слично као и у другим општинама није било захтева за упис личног имена на бугарском језику и писму ни у основном ни у накнадном поступку. Такође, није било ни захтева невести за упис презимена у женском облику, у складу са правописом бугарског језика.

За разлику од других општина, у Сурдулици је током 2019. године на основу два захтева родитеља приликом пријаве рођења детета женског пола извршен упис презимена у женском облику, додајући суфикс А.

Запослени у породилишту на пословима пријаве рођења детета, али и матичари Општине Сурдулица истакли су да сматрају да су припадници бугарске националне мањине упознати са правом да упишу лично име детета на језику националне мањине, али да то право не користе. Такође, истакли су да се у извештајном периоду око 10 припадница бугарске националне мањине породило у Сурдулици, али су деци имена уписали на српском језику, осим у два случаја када је презиме уписано у женском роду, како је већ истакнуто.

Разлог због чега се ова права ретко остварују представници локалне власти виде у чињеници да се велики број порођаја обавља у Републици Бугарској и да странке већ поседују документа на бугарском језику (иностране изводе), те да због тога не виде значај уписа личног имена на бугарском језику у матичне књиге у Републици Србији.

Општина Сурдулица такође нема истакнуто обавештење о праву припадника националних мањина да изврше упис личног имена на језику националне мањине, али саговорници наводе да су странке о том праву обавештене усмено. Овде је потребно поставити питање које се односи на све јединице локалне самоуправе обухваћене овим истраживањем, а то је да ли је свака странка обавештена о овом праву или само она за коју службеници претпоставе да је припадник неке националне мањине или само она која одлучи да упише податак о националној припадности.

Управо због горе наведеног, Заштитник грађана већ годинама инсистира²⁸ на томе да обавештење о праву уписа личног имена на језику националне мањине буде истакнуто на видном месту, односно огласним таблама у матичним службама, али и на интернет презентацијама јединица локалне самоуправе.

²⁷ Изјашњење Општинске управе Сурдулица од 29. априла 2021. године. Посета Општинској управи Сурдулица обављена је 23. јуна 2021. године.

²⁸ Поступајући по препоруци Заштитника грађана (http://www.pravamanjina.rs/attach-ments/461_Prepорука%20Zastitnika%20gradana%20i%20Pokrajinskog%20ombudsmana.pdf), Министарство државне управе и локалне самоуправе је још 2011. упутило Инструкцију свим јединицама локалне самоуправе да истакну писана обавештења.

ГРАД ВРАЊЕ

Према подацима до којих је дошао Заштитник грађана током истраживања 2017. године о службеној употреби албанског језика и писма као и подацима које је Национални савет бугарске националне мањине доставио Заштитнику грађана у току прикупљања података потребних за израду овог извештаја, припаднице бугарске националне мањине изузетно ретко користе услуге породилишта у Врању. Из тог разлога није организована теренска посета Врању, већ је овој јединици локалне самоуправе само достављен упитник.

У периоду од 1. јануара 2019. до 1. маја 2021. године није било поднетих захтева за упис личног имена на бугарском језику и писму у матичне књиге рођених, као ни за накнадни упис.²⁹ У вези са уписом презимена у женском роду уважени су захтеви невести да презимена буду уписана према правилима бугарског језика и писма и то у три случаја за извештајни период.

Документација потребна за накнадни упис личног имена на језику бугарске националне мањине подразумева, поред захтева, и личну изјаву странке о томе како се лично име пише на језику поменутог националне мањине.

²⁹ Допис Градске управе града Врања од 5. маја 2021. године.

ПРЕГЛЕД АКТИВНОСТИ НАЦИОНАЛНОГ САВЕТА БУГАРСКЕ НАЦИОНАЛНЕ МАЊИНЕ³⁰

ОВЛАШЋЕЊА У ОБЛАСТИ СЛУЖБЕНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА И ПИСМА

На основу Закона о националним саветима националних мањина, Закона о заштити права и слобода националних мањина и Закона о службеној употреби језика и писама, национални савети националних мањина обављају низ јавних овлашћења.³¹

У области службене употребе језика и писама, национални савет утврђује традиционалне називе јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на језику националне мањине, ако је на подручју јединице локалне самоуправе или насељеног места језик националне мањине у службеној употреби.

Национални савет предлаже истицање назива јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на језику националне мањине; предлаже утврђивање језика и писама националне мањине као службеног језика и писама у јединицама локалне самоуправе и предлаже промену назива улица, тргова, делова насељених места и установа за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину.

Такође, национални савет даје мишљење у поступку утврђивања назива улица, тргова и других делова насељених места ако је на подручју јединице локалне самоуправе језик националне мањине у службеној употреби.

Према подацима које је доставио Национални савет бугарске националне мањине, није забележен велики број активности у области службене употребе језика и писама, посебно имајући у виду да је у општинама у

³⁰ Разговор са председником Националног савета бугарске националне мањине обављен је 22. јуна 2021. године у Босилеграду. Додатне податке је Национални савет бугарске националне мањине доставио Заштитнику грађана 19. јула 2021. године.

³¹ Видети више у Посебном извештају Заштитника грађана – анализа о стању у области вршења јавних овлашћења националних савета националних мањина (<https://ombudsman.rs/attachments/article/6473/ZAstitnik%20POSEBAN%20IZVESTAJ%20ZG%20ANALIZA%20O%20STANJU%20U%20OBLASTI%20VRSENJA%20JAVNIH%20OVLASCENJA%2020200127a.pdf>)

којима традиционално живе припадници бугарске националне мањине у највећем броју, односно у Босилеграду и Димитровграду одавно уведен бугарски језик у службену употребу, а велики број табли је истакнут двојезично и редовно се планира и спроводи замена постојећих новим називима који су исписани и на бугарском језику.

С тим у вези, на предлог Националног савета у Босилеграду је постављено више од 150 табли са називима улица и насељених места исписаних двојезично. Такође, у наредном периоду планирано је постављање још 700 двојезичних табли којима ће бити покривена комплетна територија општине Босилеград. Поступак истицања двојезичних табли покренут је и у општини Димитровград и очекује се да ће бити окончан до краја 2021. године.

Значајно је истаћи и податак да је на предлог Националног савета бугарске националне мањине, у шест насељених места на територији општине Бабушница Статутом ове општине предвиђено увођење бугарског језика и писма у равноправну службену употребу.

У разговору са председником Националног савета бугарске националне мањине, добијени су значајни подаци за ово истраживање, али и процена због чега се права у области службене употребе језика и писама националних мањина ретко остварују пред надлежним органима. Председник Националног савета изнео је став да су припадници бугарске националне мањине добро упознати са својим правима, али да сви користе српски језик у поступцима пред органима управе. Наиме, припадници бугарске мањине често усменим путем користе право да информације о остваривању неког права добију на бугарском језику, али готово никад право да се комплетан управни поступак води на матерњем језику.

Што се тиче питања уписа личног имена на бугарском језику и писму и посебно уписа презимена у женском облику, а у складу са правописом бугарског језика, председник Националног савета је истакао да се и ово право слабо остварује, а као један од разлога изнет је и тај да многи припадници бугарске националне мањине имају двојно држављанство, те сходно томе и инострана лична документа на бугарском језику, које је издала Република Бугарска. Ово је свакако један од разлога због којег припадници бугарске националне мањине не виде значај права на упис личног имена на бугарском језику и писму и јавне исправе које издаје Република Србија.

Национални савет бугарске националне мањине до сада није спроводио активности које су усмерене на промоцију и афирмисање права припадника бугарске националне мањине да користе свој језик у поступцима пред органима управе у оним општинама где је бугарски језик у равноправној службеној употреби, као ни на промоцију уписа личног имена на језику националне мањине.

ЗАКЉУЧЦИ

Иако не постоје било какве правне препреке, нити препреке у поступању локалних служби, да припадници бугарске националне мањине поднесу захтев за вођење управног поступка на свом језику, ни у једној јединици локалне самоуправе у којој је бугарски у службеној употреби није било поднетих захтева за период 1. јануар 2021. – 1. мај 2021. године.

Сви запослени у стручним службама с којима је обављен разговор у току овог истраживања добро познају прописе који уређују права припадника националних мањина и стиче се утисак да, уколико би било поднетих захтева, све јединице локалне самоуправе у којима је бугарски у службеној употреби, имају техничке и кадровске услове да поступак воде на бугарском језику и израде одговарајућа решења.

С друге стране, на основу достављених података и разговора са запосленима у локалним самоуправама приликом теренских посета може се констатовати да међу припадницима бугарске националне мањине не постоји велико интересовање да се ова права остварују пред органима локалне самоуправе, а посебно у вези са вођењем поступка на бугарском језику и писму. Такође, стиче се утисак да значај службене употребе језика и писама националних мањина није довољно промовисан у локалној средини упркос бројности припадника бугарске мањине на југоистоку Србије.

Право на упис личног имена на бугарском језику и писму се готово не остварује, па тако у основном, односно редовном упису у матичне књиге ни у једној јединици локалне самоуправе није било захтева, док је за накнадни упис личног имена само у Димитровграду било једанаест поднетих захтева.

Када је у питању упис презимена у женском облику, са одговарајућим суфиксом А, такође је забележен мали број захтева и то укупно 19 захтева: 14 у Босилеграду, три у Врању и два у Сурдулици. Треба истаћи и то да је, за разлику од истраживања о остваривању права на службену употребу језика и писама националних мањина које је Заштитник грађана спровео током 2009. и 2010. године када су у пракси били приметни бројни недостаци који су се односе на немогућност уписивања презимена у женском облику, овај проблем сада у потпуности решен, технички и административно.

На основу података прикупљених у овом истраживању, можемо да констатујемо да овај проблем у пракси више није приметан и да су запослени који раде у матичним службама информисани о овом праву припадница бугарске националне мањине.

Оно што свакако охрабрује јесте то да је значајно унапређена пракса матичних служби у свим општинама, посебно у општинама у којима бугарски језик није у службеној употреби и да не постоје препреке за остваривање права на упис личног имена на језику националне мањине. Само је од Градске управе Пирот добијен податак да је у поступку накнадног уписа личног имена на језику националне мањине потребно доставити оверен превод од стране овлашћеног судског тумача, а у разговору са начелником Градске управе указано је на то да овакав захтев представља неправилно поступање. Надлежни органи су обавестили Заштитника грађана да се овакав захтев неће тражити од странака у будућим евентуалним поступањима.

Такође, у односу на раније прикупљене податке о поступању запослених у породиштима који раде на пословима пријаве рођења детета³², ови подаци показују напредак у поступању ових органа. Сви запослени у породиштима с којима је Заштитник грађана обавио разговор показали су висок степен обучености када је у питању пријава рођења детета за које

³² Подаци добијени током истраживања о службеној употреби албанског језика и писма.

родитељи желе да се лично име упише на језику националне мањине. Сви запослени имају установљену процедуру у случају оваквих захтева.

Оно на шта треба указати и што је заједничко за све јединице локалне самоуправе обухваћене овим истраживањем јесте да ниједна није истакла на видном месту потребна обавештења о праву припадника националних мањина да воде поступке пред органима управе на свом језику тамо где је он у службеној употреби, али ни обавештења о праву на упис личног имена на језику и писму националне мањине. Иако у свим јединицама локалне самоуправе представници градске и општинске управе истичу да усмено обавештавају странке о овим правима и даље остаје нејасно да ли оваква обавештења пружају свим странкама. Због тога Заштитник грађана поново истиче да је неопходно да ова обавештења буду истакнута на видним местима у згради градске односно, општинске управе (огласним таблама), али и да буду доступна на интернет презентацијама града и општине.

Не треба заборавити и то да је надлежно Министарство државне управе и локалне самоуправе, поступајући по препорукама Заштитника грађана, ради уједначавања праксе у раду и примене прописа о матичним књигама у протеклом периоду доставило свим органима који извршавају послове матичне евиденције Инструкцију о начину уписа личног имена припадника националне мањине у матичне књиге.

Инструкцијом се усмерава начин рада у вези са уписом личног имена припадника националне мањине, без обзира на место уписа одређене чињенице у матичне књиге и независно од тога да ли се тај податак уписује приликом основног уписа у матичну књигу или накнадног уписа. Такође, уз поменути инструкцију достављен је и пример Обавештења о поступку и начину уписа личног имена припадника националне мањине у матичне књиге ради истицања на огласним таблама свих матичних подручја градова/општина за које се воде матичне књиге.

Без обзира на упућену Инструкцију надлежног Министарства, подаци из овог истраживања показују да и даље нису истакнута писана обавештења.

Што се тиче истицања табли са називима општине, органа, насељених места, улица и других топонима, можемо констатовати да је и у овој области приметно унапређење, да се средства за замену табли планирају и да се редовно врши замена табли које нису истакнуте двојезично. У општини Бабушница још увек нису истакнуте табле са називима насељених места, како је предвиђено Статутом општине из 2019. године, и још увек се не зна када ће ова обавеза бити извршена, као и то да ли Општина има финансијске могућности да изврши ову обавезу.

Иако су сви с којима је обављен разговор у овом истраживању сагласни да су припадници бугарске националне мањине упознати са својим правима у области службене употребе језика и писма, као и о праву на упис

личног имена на бугарском језику и писму, стиче се утисак да је ипак потребно да локалне самоуправе учине додатне напоре како би више афирмисале ово право међу грађанима у локалној средини.

Такође, сами представници Националног савета бугарске националне мањине су истакли да нису спроводили кампању и друге промотивне активности како би боље упознали припаднике своје заједнице о правима у овим областима, те је свакако значајно да у том правцу планирају активности у будућем периоду. Очување језика и писма и његово коришћење је од изузетног значаја за очување традиције и културе националних мањина, те национални савети морају континуирано да подстичу говорнике бугарског језика да свој језик користе, као и да промовишу ова права у локалним заједницама.

ПРЕПОРУКЕ

У циљу унапређења рада надлежних органа и остваривања права припадника бугарске националне мањине, Заштитник грађана упућује следеће препоруке надлежним органима:

1. Министарство државне управе и локалне самоуправе треба да поново упути инструкцију свим матичним службама да истакну обавештење у вези са уписом личног имена на језику националне мањине и према правопису тог језика;
2. Општине Босилеград, Димитровград, Бабушница, Сурдулица и градови Панчево, Пирот и Врање треба да истакну обавештење у вези са уписом личног имена на језику и писму националне мањине на огласној табли, као и на интернет презентацијама својих градова односно општина;
3. Општине Босилеград, Димитровград, Бабушница, Сурдулица и градови Панчево, Пирот и Врање треба да истакну обавештење о праву припадница бугарске националне мањине да презиме упишу у женском облику, са одговарајућим суфиксом, према правопису бугарског језика;
4. Општине Босилеград, Димитровград и Бабушница и Град Панчево треба да истакну обавештења о праву припадника националних мањина да воде поступке пред органима управе на свом језику, на огласној табли и на интернет презентацијама својих градова и општина;
5. Општина Бабушница треба да у што краћем року обезбеди постављање двојезичних табли са именима органа који врше јавна овлашћења, назив општине и насељених места и то на бугарском језику и писму у насељеним местима Берин Извор, Вучи Дел, Звонце, Ракита, Јасенов Дел и Нашушковица.

МИШЉЕЊЕ

У циљу унапређења рада Националног савета бугарске националне мањине, Заштитник грађана упућује следећа мишљења:

1. Национални савет бугарске националне мањине треба да, у сарадњи са локалним самоуправама, спроведе информативну кампању у циљу промовисања права припадника бугарске националне мањине у области службене употребе језика и писма и права да се бугарски језик користи у поступцима пред органима управе;
2. Национални савет бугарске националне мањине треба да, у сарадњи са локалним самоуправама, спроведе информативну кампању у циљу дизања свести припадника бугарске националне мањине о значају уписа личног имена на језику националне мањине, посебно о праву припадника бугарске националне мањине да презиме упишу у женском облику са одговарајућим суфиксом.

Заштитник грађана сматра да је потребно и да надлежни државни органи, Министарство државне управе и локалне самоуправе, као и Министарство за људска и мањинска права и друштвени дијалог, размотре могућности за организовање информативне кампање о правима у области службене употребе језика и писама националних мањина на националном нивоу.

ПРИЛОГ – ПРАВНИ ОКВИР

СЛУЖБЕНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА И ПИСМА

Национални правни оквир

Устав Републике Србије³³ у начелима, поред осталог, утврђује службену употребу језика и писама у Републици Србији. Према члану 10. став 1. Устава, у Србији су у службеној употреби српски језик и ћирилично писмо. Службена употреба других језика и писама допуштена је под условом да је заснована на Уставу и уређена законом (члан 10. став 2. Устава).

Члан 79. Устава у ставу 1. изричито наводи одређене сфере друштвеног живота у којима је могуће службено употребљавати мањинске језике: у срединама где чине значајнију популацију, припадници националних мањина имају право да: органи јавне власти (државни, покрајински и локални), као и организације којима су поверена јавна овлашћења воде поступак и на њиховом језику; на свом језику могу да користе своје име и презиме; у срединама где чине значајну популацију, традиционални локални називи, имена улица, насеља и топографске ознаке могу да буду исписани и на њиховом језику.

У складу са чланом 75. став 2, припадници националних мањина, непосредно или преко мањинских самоуправа, односно националних савета националних мањина (члан 75. став 3. Устава), учествују у одлучивању или сами одлучују о појединим питањима у вези са службеном употребом језика и писама³⁴.

Закон о службеној употреби језика и писама³⁵ – У смислу Закона службена употреба нарочито подразумева: усмено и писмено општење органа и организација међусобно, као и са странкама; вођење поступака за остваривање и заштиту права и дужности грађана; вођење прописаних евиденција;

³³ „Сл. гласник РС“, број 98/06.

³⁴ Поред одредаба којима је непосредно дефинисано питање службене употребе језика националних мањина, за остваривање овог права релевантне су и друге уставне одредбе: члан 21. став 3, 27. став 2, члан 33. став 1. члан 199. став 1. и став 2.

³⁵ „Сл. гласник РС“, бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.

издавање јавних и других исправа које су од интереса за остваривање утврђених права грађана; остваривање права, дужности и одговорности радника из рада и по основу рада. Употреба језика и писама при исписивању топографских назива, назива органа, организација и фирми, као и при објављивању јавних позива, обавештења и упозорења и јавних натписа, се такође сматра службеном употребом језика и писама (члан 3.).

У члану 6. Закон предвиђа право сваког лица да у поступку пред органом и организацијом, која вршећи јавна овлашћења одлучује о његовом праву и обавези, употребљава свој језик и у поступку се упознаје с чињеницама на свом језику.

Закон о службеној употреби језика чланом 11. ст. 1. и 2. прописује да на територији јединице локалне самоуправе где традиционално живе припадници националних мањина, њихов језик и писмо може бити у равноправној службеној употреби, као и да ће јединица локалне самоуправе обавезно својим статутом увести у равноправну службену употребу језик и писмо националне мањине уколико проценат припадника те националне мањине у укупном броју становника на њеној територији достиже 15% према резултатима последњег пописа становништва. Док став 3. овог члана прописује да службена употреба језика националних мањина из става 1. овог члана подразумева између осталог и издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података на језицима националних мањина и прихватање тих исправа на тим језицима као пуноважних.

Закон о заштити слобода и права националних мањина³⁶ у члану 11. став 4. изричито предвиђа да службена употреба језика и писама националних мањина подразумева издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података на језицима националних мањина, као и прихватање тих исправа на тим језицима као пуноважних.

Закон регулише и питање исписивања топографских ознака на језицима националних мањина, уносећи једну битну новину тиме што допушта да се ове ознаке могу исписивати према традицији и правопису националне мањине (члан 11. став 5.). Закон садржи и одредбе којима се службена употреба језика националних мањина проширује изван граница територије локалне самоуправе.

³⁶ „Сл. лист СРЈ“, бр. 11/2002, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 – др. закон, 97/2013 – одлука УС и 47/2018.

Према члану 11. став 6. закони и други прописи се, у складу са законом, објављују и на језицима националних мањина, односно предвиђена је могућност да се припадници националних мањина, чији број у укупном становништву Републике Србије достиже најмање 2% према последњем попису, могу обратити републичким органима на свом језику и имају право да добију одговор на том језику (члан 11. став 7.).

Закон о националним саветима националних мањина³⁷ регулише надлежности националних савета у погледу службене употребе језика националних мањина у члану 22. Тако је предвиђено да национални савет доприноси остварењу службене употребе језика националне мањине на начин што: а) предлаже утврђивање језика и писма националне мањине као службеног језика и писма у јединици локалне самоуправе (члан 22. тачка 3); б) предлаже надлежном органу вршење надзора над службеном употребом језика и писма националне мањине (члан 22. тачка 6); ц) предлаже надлежним органима мере и активности за унапређење превођења прописа на језике националних мањина који су у службеној употреби (члан 22. тачка 7); д) предузима мере и активности за унапређење службене употребе језика и писма националне мањине (члан 22. тачка 8).

Надлежности националног савета у погледу топографских ознака односе се пре свега на његово право да утврђује традиционалне називе јединица локалне самоуправе, насељених места и других географских назива на језику националне мањине, ако је на подручју јединице локалне самоуправе или насељеног места језик националне мањине у службеној употреби (члан 22. тачка 1) и предлаже надлежном органу истицање ових назива (члан 22. тачка 2).

Поред наведених закона, службена употреба језика и писама регулисана је великим бројем других посебних тзв. секторских закона³⁸.

³⁷ „Сл. гласник РС”, бр. 72/2009, 20/2014 – одлука УС, 55/2014 и 47/2018.

³⁸ Закон о локалној самоуправи („Сл. гласник РС”, бр. 129/2007, 83/2014 – др. закон, 101/2016 – др. закон и 47/2018), Закон о матичним књигама („Сл. гласник РС”, бр. 20/2009, 145/2014 и 47/2018), Породични закон („Службени гласник РС”, бр. 18/05, 72/11 – др. закон и 6/15), Закон о личној карти („Сл. гласник РС”, бр. 62/2006, 36/2011 и 53/2021) Закон о путним исправама („Сл. гласник РС”, бр. 90/2007, 116/2008, 104/2009, 76/2010, 62/2014 и 81/2019), Закон о општем управном поступку („Сл. гласник РС”, бр. 18/2016 и 95/2018 – аутентично тумачење), Закон о парничном поступку („Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 49/2013 – одлука УС, 74/2013 – одлука УС, 55/2014, 87/2018 и 18/2020), Закон о ванпарничном поступку („Сл. гласник РС”, бр. 25/82 и 48/88 и „Сл. гласник РС”, бр. 46/95 – др. закон, 18/05 – др. закон, 85/12, 45/13 – др. закон, 55/14, 6/15 и 106/15 – др. закон), Законик о кривичном поступку („Сл. гласник РС”, бр. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013, 55/2014, 35/2019, 27/2021 – одлука УС и 62/2021 – одлука УС), Закон о прекршајима („Сл. гласник РС”, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 – одлука УС, 91/2019 и 91/2019 – др. закон), Закон о избору народних посланика („Сл. гласник РС”, бр. 35/2000, 57/2003 – одлука УСРС, 72/2003

Међународни њравни оквир

Европска повеља о регионалним или мањинским језицима³⁹ – Основни циљ *Повеље* јесте заштита историјских, регионалних језика и језика мањина у Европи, а тиме и очување и унапређење традиције и културне различитости у Европи. *Повеља* предвиђа низ мера за употребу језика у области образовања, правосуђа, управе, медија, али и у друштвеном и привредном животу. *Повеља* у целини доприноси остварењу права на службену употребу језика националних мањина.

Актом о ратификацији, у погледу употребе језика националних мањина у административним областима државе у којима живи број говорника мањинског језика који оправдава примену посебних мера, Република Србија се обавезала да ће им омогућити да подносе усмене или писмене представке и документа на својим језицима⁴⁰ (члан 10. став 1. тачка а (IV) и (V)).

У погледу употребе језика националних мањина пред локалним и регионалним властима, Република Србија се обавезала да ће одобрити или охрабривати: а) да грађани који говоре мањинске језике поднесу писмене или усмене представке на тим језицима; б) да регионалне и локалне власти објављују званична документа на одговарајућим мањинским језицима; ц) употребу традиционалних облика имена места на регионалним или мањинским језицима, заједно с именом на званичном језику државе (члан 10. став 2. тачке б, ц, д, и г).

У погледу употребе мањинских језика у раду јавних служби на територији на којој се ови језици користе, Србија се обавезала да омогући онима који користе регионалне или мањинске језике да поднесу захтев на овим језицима (члан 10. став 3. тачка ц). Како би омогућила остваривање службене употребе регионалних или мањинских језика пред управним властима и јавним службама, Република Србија се обавезала да у мери у којој је то могуће удовољава захтевима запослених у јавним службама који познају неки регионални или мањински језик да буду ангажовани на територијама на којима се ови језици користе (члан 10. став 4. тачка ц). Република Србија

– др. закон, 75/2003 – испр. др. закона, 18/2004, 101/2005 – др. закон, 85/2005 – др. закон, 28/2011 – одлука УС, 36/2011, 104/2009 – др. закон, 12/2020 и 68/2020), Закон о локалним изборима („Сл. гласник РС“, бр. 129/2007, 34/2010 – одлука УС, 54/2011, 12/2020, 16/2020 – аутентично тумачење и 68/2020), Закон о печату државних и других органа („Сл. гласник РС“, бр. 101/2007 и 49/2021), Закон о Уставном суду („Сл. гласник РС“, бр. 109/07, 99/11, 18/13 – одлука УС, 103/15 и 40/15 – др. закон).

³⁹ „Сл. лист СЦГ – Међународни уговори“, број 18/05.

⁴⁰ Приликом ратификације *Повеље* Србија је прихватила примену наведених мера у односу на албански, босански, бугарски, мађарски, ромски, румунски, русински, словачки, украјински и хрватски језик, при томе не правећи никакву разлику између њих.

је прихватила и меру из члана 10. став 5. која предвиђа да државе преузимају обавезу да допусте употребу и усвајање породичних имена на регионалним или мањинским језицима, на захтев оних који су заинтересовани.

Оквирна конвенција за заштиту националних мањина⁴¹ – Питање службене употребе језика националних мањина Оквирна конвенција регулише чл. 10. и 11. Члан 10. став 1. признаје право припадника националне мањине да слободно и без ометања користе свој језик, и то како приватно тако и јавно. Обавеза државе која произлази из ове одредбе постоји пре свега у нечињењу, с обзиром на то да држава не сме да омета употребу језика националне мањине. Обавеза на чињење, у смислу подршке или унапређења, није изричито регулисана нормом, па се чињење државе односи на њену обавезу да спречи ометање од стране трећих лица.

Употреба језика националних мањина у комуникацији са државним органима регулисана је у члану 10. став 2. При томе, нормом нису обухваћени сви државни органи, већ само органи управе.

ЛИЧНО ИМЕ

Право на лично име је једно од права које је уздигнуто на ниво уставом загарантованог људског права. Устав Србије, у члану 37. став 3. прокламује да су избор и коришћење личног и имена своје деце слободни. За припаднике националних мањина Устав у члану 79. став 1. садржи додатну гаранцију права на коришћење свог имена и презимена на свом језику.

Закон о заштити слобода и права националних мањина у члану 9. прописује да припадници националних мањина имају право на слободан избор и коришћење личног имена и имена своје деце, као и на уписивање свог личног имена у све јавне исправе, службене евиденције и збирке личних података према језику и правопису припадника националне мањине.

Истим Законом у члану 11. став 4. прописано је да службена употреба језика и писама националних мањина подразумева издавање јавних исправа и вођење службених евиденција и збирки личних података на језицима националних мањина и прихватање ових исправа на тим језицима као пуноважних.

Закон о матичним књигама у члану 17. предвиђа да се лично име детета, родитеља, супружника и умрлог уписује се на српском језику, ћириличким

⁴¹ „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, број 6/98.

писмом, а припадници националне мањине имају право на упис личног имена према језику и правопису припадника националне мањине, што не искључује паралелан упис личног имена и на српском језику, ћириличким писмом.

Упутство о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига⁴² ближе уређује да се лично име припадника националне мањине уписује у матичну књигу на језику и писму националне мањине после уписа на српском језику ћириличким писмом, испод њега истим обликом и величином слова.

Истим Упутством у тачки 137. наводи се да се у јединицама локалне самоуправе у којима је статутом утврђено да је у службеној употреби језик припадника националне мањине, обрасци извода из матичних књига из тач. 134-136. овог упутства штампају се и двојезично, на српском језику ћириличким писмом и на језику и писму оне националне мањине чији је језик у службеној употреби. Текст рубрика на језику и писму припадника националне мањине исписује се испод текста на српском језику, истим обликом и величином слова.

Закон о личној карти у члану 9. став 3. прописује да се подаци о презимену и имену уписују у образац личне карте у изворном облику, како су уписани у изводу из матичне књиге рођених, при чему се ови подаци код припадника националних мањина паралелно уписују и по српском правопису и писму.

Закон о службеној употреби језика и писама у члану 18а. прописује да припадници националних мањина имају право на слободан избор и коришћење личног имена и имена своје деце, као и на уписивање ових личних имена у све јавне исправе, службене евиденције и збирке личних података према језику и правопису припадника националне мањине.

Правилником о поступку издавања пријаве рођења детета и обрасцу пријаве рођења детета у здравственој установи⁴³ у делу који уређује изјаву о личном имену детета предвиђен је упис личног имена и презимена према језику и писму националне мањине.

⁴² „Сл. гласник РС“, бр. 93/2018.

⁴³ „Сл. гласник РС“, бр. 25 од 12. априла 2011, бр. 9 од 5. фебруара 2016, бр. 16 од 26. фебруара 2016, бр. 36 од 8. априла 2016. бр. 103 од 26. децембра 2018.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд